

RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi/RUSUH Uşak University the Journal of Faculty of Islamic Sciences

ISSN: 2791-7398

June/Haziran 2022, 2 (1): 48-62

rusuhdergisi@usak.edu.tr

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) Hataları Düzeltme Yöntemleri

The Prophet's Methods Of Correcting Mistakes

Necati Aykon

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sıyer-i Nebi ve İslam Tarihi Anabilim Dalı

Lecturer, PhD, Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts

Burdur, Turkey

naykon@mehmetakif.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-3853-0552>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Received: 20.04.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 10.6.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.6.2022

Cilt/Volume: 2

Sayı/Issue: 1

Sayfa/Pages: 48-62

Atıf/Cite as: Aykon, Necati. "Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hataları Düzeltme Yöntemleri [The Prophet's Methods Of Correcting Mistakes]". *Rusuh Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi - Rusuh Uşak University the Journal of Faculty of Islamic Sciences* 2/1 (Haziran 2022): 48-62

İntihal/Statement of Publication Ethics: Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğu onaylanmıştır./This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright: 2022 by Uşak University, Faculty of Islamic Sciences, Uşak, Turkey

HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S.) HATALARI DÜZELTME YÖNTEMLERİ

Öz

Allah Teâlâ, “Halifem,” dediği insanı en güzel bir şekilde yaratmış, tüm yaratıkların arasında ona ayrı bir mevki vermiş, akıl ve fikirle donatmış, konuşma kabiliyetiyle süslemiş, yeryüzünde olanların hepsini onun için yaratmış, göklerde olanları da onun emrine vermiş, karada ve denizde taşımış, helal ve temiz olan şeylerle rızıklandırmıştır. İnsan akıl ve fikirle donatılmış olmasına rağmen hata yapma ihtimali olan bir varlıktır. Nitekim kazandığı imtihan neticesinde yerleştirildiği cennette ilk hatasını yapmış ve bu hata neticesinde yeryüzüne indirilmiştir. Bundan sonraki hayatında da başıboş bırakılmamış, hayatını düzene sokmak, bir hata yaptığı zaman ona doğru yolu gösterecek binlerce peygamber gönderilmiştir. Her peygamber kendi bölgesinde hizmet ederken Hz. Muhammed, tüm insanlığa gönderilmiş âlemlere rahmet bir peygamberdir. Hz. Muhammed, hata yapanlara karşı yumuşaklığı, hoş görüyü elden bırakmamış, daima af yolunu tutmuş, hiç kimsenin yüzüne hatasını vurmamış, kimseyi toplum içinde rencide etmemiş, problemi çözüme kavuştururken daima alternatifini söyleyerek yol gösterici olmuş, nadir de olsa öfkelenmiştir. Bu öfkelenme şahsına karşı yapılan bir hareketten dolayı olmamış, insanlara yapılan muameleden dolayı olmuştur. Tüm bunlar insan kazanmayı amaç edinen herkes için en mükemmel örneklerdir. Biz bu çalışmamızda onun hataları düzeltirken kullandığı bu prensipleri örnekleriyle anlatmaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: İslam Tarihi, Siyer, Hz. Peygamber, Nebvî Metod, İnsan Terbiyesi, Hataların Düzeltilmesi.

THE PROPHET'S METHODS OF CORRECTING MISTAKES

Abstract

Allah the Omnipotent created the man whom He calls “My Caliph” in the most beautiful way, gave him a special place among all creatures, equipped him with intelligence and idea, adorned him with the ability to speak, created everything on earth for him, put what is in the firmament under his command, carried him on the earth and the sea and provided him with halal and clean things. Although man is equipped with reason and idea, he is a being who may make mistakes. As a matter of fact, he made his first mistake in the Heaven, where he was placed as a result of the test he passed, and as a result of this mistake, he was sent down to earth. In the next life he was not left unattended, and thousands of prophets were sent to put life in order and to show him the right way when he made a mistake. While each prophet served in his own region, Muhammad (Pbuh) has been sent as a prophet of mercy sent to all humanity. Muhammad (Pbuh) did not lose his softness and tolerance towards those who made mistakes, he always took the path of forgiveness, did not hit anyone in the face, did not offend anyone in the society, always showed the way by saying his alternative when solving the problem, and was angry even though it was rare. This anger is not due to a behavior towards the person, but to the treatment of people. All these are prime examples for anyone aiming to gain people. In this study, we will try to explain these principles with examples, which our prophet used while correcting mistakes.

Keywords: Islamic History, Sirah, Messenger of Allah, Prophetic Method, Human Training, Correction of Errors.

Giriş

İnsan, çamur haline getirilen topraktan var edilmesi¹ nedeniyle tabiatın bir parçası olan bedenden ve bir de Allah tarafından üflenen ve o sayede hayat kazandığı bir ruhtan² oluşmaktadır. Kâinattaki tüm varlıklar arasında seçkin ve üstün bir konumdadır.³ Yerde ve göklerde var olan bütün varlıklar ona yardımcı olmak için yaratılmıştır.⁴ Öğrenme ve bilgi edinme yeteneği ile de meleklerden üstün bir konumdadır.⁵ Halife⁶ sıfatıyla gönderildiği yeryüzünü imar etme,⁷ orada ahlaka dayalı adaletli bir sosyal düzen kurma görevi verilmiştir. Üzerine aldığı emaneti en iyi şekilde muhafaza etmesi⁸, yaratıcısına karşı kulluk görevini yerine getirmesi⁹, halife sıfatının yüklediği yükün bilincinde olması, Allah'ın düzeninin yeryüzünde hâkim olmasına yardım etmesi¹⁰, bu sayede yeryüzünün hem maddi, hem de manevi yönden mamur hale getirilerek yaşanır bir yer olmasını sağlaması istenmektedir. İnsan başıboş bırakılan, kendi halinde bir varlık değildir; daima kontrol altındadır.¹¹

En güzel bir şekilde yaratılmış¹² olmasına rağmen insan kusursuz bir varlık değildir. Kendisine Allah'ın emirlerine uyup uymamak arasında seçim yapma yeteneği verilmiştir.¹³ Bu nedenle her iki tarafa da eğilimlidir. Zayıflık¹⁴, acelecilik¹⁵ ve dengesiz hareket etme¹⁶ gibi bazı özellikleri vardır. Bu gibi özellikler de onun hata yapmasına neden olmaktadır.

Bu ve benzeri özellikler üzere yaratılan ve kendisine verilen görevi yerine getirmek üzere yeryüzüne indirilen insanoğlu kendi haline bırakılmamış, sahip olduğu en büyük nimet olan akıl ve irade ile hareket etmesi istenmiştir. Hata yapma ihtimali üzerine de kendisini uyaracak, yol gösterecek, örnek olacak bazıları kitaplarla desteklenmiş hidayet önderleri olarak nitelendirilen peygamberler gönderilmiştir. İlk insan, ilk peygamber Hz. Âdem ile başlayıp son peygamber Hz. Muhammed ile biten yüzbinlerle ifade edilen yol göstericiler gönderildikleri ümmetlere iyiyi-kötüyü, güzeli-çirkinini, doğruyu-yanlışını öğretmişler; insanları yaptıkları hatalardan dolayı uyarılmışlar; güzel davranışların neticesiyle müjdelemişler; dünya ve ahiret saadetinin yollarını göstermişlerdir. Tüm peygamberlerin bu çabalarına rağmen onların tebliğ ettiklerine uyan, hatasından dönenler olduğu gibi ısrarla hata yapmaya devam eden ve sonunda ilahi azapla cezalandırılan pek çok kavim tarihte yerini almıştır.

¹ el-En'âm 6/2; el-A'raf 7/12; el-Hicr 15/26, 28, 33; Sâd 38/71-72; er-Rahmân 55/14.

² es-Secde 32/72.

³ el-İsrâ' 17/70.

⁴ el-Bakara 2/29.

⁵ el-Bakara 2/33-36.

⁶ el-Bakara 2/30.

⁷ Hûd 11/61.

⁸ el-Ahzâb 33/72.

⁹ ez-Zâriyât 51/56.

¹⁰ el-Hadîd 57/25; es-Saff 61/14.

¹¹ el-Kıyâme 75/36.

¹² et-Tîn 94/4.

¹³ el-Bakara 2/256.

¹⁴ en-Nisâ' 4/28.

¹⁵ el-Enbiyâ' 21/37; el-İsrâ' 17/11.

¹⁶ el-Meâric 70/19.

İnsanoğlu akıllı ve düşünen bir varlık olmasına rağmen hata yapmaya meyilli olarak yaratılmıştır. Nefis sahibidir. Nefsi onu daima hata yapmaya yönlendirir.¹⁷ Nefsine hâkim olamaz ise sık sık da hata yapar. Hatasız kul olmaz. Ama hata yaptığını anlar, ısrar etmez ve hatasından geri döner, tövbe ederse hata yapmamış gibi kabul edilir.¹⁸ Nitekim Hz. Âdem ve eşi Havva yapmış oldukları hatadan dolayı hemen tövbe etmişlerdi.¹⁹ Ama bazen hata yaptığının farkına varmaz. İşte burada yol göstericiler devreye girer.²⁰

Biz bu çalışmamızda âlemlere rahmet olarak gönderilen²¹, en güzel örnekleri üzerinde barındıran²² Hz. Peygamber'in bir hata ile karşılaştığında bu hataları düzeltmede ne gibi yöntemler uyguladığı üzerinde duracağız. Şimdi bu yöntemleri örneklerle açıklamaya çalışalım.

1. Yumuşak Davranması

Hz. Peygamber, insanlarla ilişkilerinde gayet yumuşak bir üsluba sahipti. Onun yumuşak huyluluğu atası İbrahim'den mirastı.²³ Tebliğinde bu huyunu daima ön planda tutmuştur. Kur'ân'ın ifadesiyle: "O vakit sen, Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen, kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafındakiler dağılır giderlerdi,"²⁴ buyrulurken onun bu huyuna işaret edilmiştir. Yine Kur'ân'ın ifadesiyle: "İyilikle kötülük bir değildir. Sen kötülüğü en güzel bir şekilde önlemeye çalış. O zaman göreceksin ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki candan ve sıcak bir dost oluvermiştir. Bu mükemmel davranışı, ancak sabredenler gösterebilir. Bu mertebeye ancak hayırdan yana büyük bir nasibi olanlar erişebilir."²⁵ Bunun yanı sıra kendi ifadeleriyle: " Nerede yumuşaklık ve kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir,"²⁶ buyurmaktadır.

Gerek İslâm'a davetinde, gerekse sonraki dönemlerde ashabının yapmış olduğu bir hatayı gördüğünde diğerlerinin kaba bir şekilde fevri çıkışlarına rağmen hata yapana bağırma, çağırma yerine gayet nazik bir tarzda davranmış ve onların gönlünü kazanmıştır.

"Muâviye b. Hakem -muhtemelen Müslümanlığının ilk yıllarında olsa gerekir- başından geçen bir olayı şöyle nakleder: Peygamberin ardında namaz kılariken cemaatten biri aksırdı. Ben de hemen, 'Yerhamükellâh (Allah sana rahmet etsin).' dedim. Bunun üzerine orada bulunanlar bana dik dik bakmaya başladılar. Ben, 'Vay başıma gelenlere! Bana niye öyle bakıyorsunuz?' deyince ellerini uyluklarına vurmaya başladılar. Beni susturmaya çalıştıklarını görünce sustum. Namazın bitiminde Peygamber beni ne azarladı, ne dövdü, ne de kötü bir söz söyledi. Ben ne ondan önce, ne de ondan sonra ondan daha iyi bir öğretici görmedim. -Anam babam onun için feda olsun- Sadece, 'Bu ibadet namazdır. Namaz kılariken

¹⁷ Yûsuf 12/53.

¹⁸ İbn-i Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Zühd", 30 (No. 4250).

¹⁹ el-A'râf 7/23; el-Bakara 2/37

²⁰ Daha geniş bilgi için bk. Hayati Hökelekli, "İnsan" *İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, ed. İbrahim Kâfi Dönmez (İstanbul: İFAV Yayınları, 2006), 2/932-935.

²¹ el-Enbiyâ' 21/107.

²² el-Ahzâb 33/21.

²³ et-Tevbe 9/114.

²⁴ Âl-i İmrân 3/159.

²⁵ el-Fussilet 41/34-35.

²⁶ Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kureşî, en-Nisâbü'rî, *el-Câmiu's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Birr", 78 (No. 6602); Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'âs es-Sicistânî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Edeb", 10 (No. 4809).

dünya ile ilgili söz konuşulmaz. Çünkü namaz tesbih, tekbir ve Kur'ân okumaktan ibarettir.' diyerek beni nazikçe uyardı."²⁷

Hz. Peygamber tüm insanların peygamberidir.²⁸ Karşılaştığı her tabakadan insanla konuşur, onlarla ilgilenir, onları imana davet eder, yaptığı yanlış varsa usulünce düzeltirdi. Rasûlullah bazen hatayı kendisi görür, bazen de duyardı. Böyle durumlarda kusurları söyler, doğrusunu gösterirdi. Çevresindekilerin hatalarına devam etmelerini istemezdi. Bu şekilde dini yaşantının yanlış anlaşılmasına ve uygulanmasına müsaade etmezdi.²⁹

Çölün sakinleri olan bedeviler dobra insanlardır. Laflarını sözlerini pek sakınmazlar, soracaklarını doğrudan sorarlar, isteyeceklerini de doğrudan isterlerdi. Çölün şartları onları sert tabiatlı olarak yetiştirmişti. Nezaket nedir, bilmezlerdi. Zaman zaman Medine'ye gelir, Hz. Peygamber'e bazen soru sorarlar, bazen de ondan bir şeyler isterlerdi. Hz. Peygamber de onların bu sertliklerine, uygunsuz davranışlarına aldırış etmez, onlara kızmaz, her zamanki yumuşaklığı ile ilgilenir, ihtiyaçlarını giderir, ortam müsait ise yanlışlarını onların anlayacağı bir dille düzeltirdi.³⁰ Enes b. Malik'in naklettiği şu rivayet konuya güzel bir örnek teşkil etmektedir. O şöyle anlatır:

"Bizler mescitte oturuyorken bir adam devesiyle geldi. Mescittekilere, 'Muhammed hanginiz?' diye sordu. Hz. Peygamber mescitte sırtını yaslamış oturuyordu. Bizler, 'Şu yaslanan beyaz adam Rasûlullah'tır.' diye kendisini işaret ettik. Adam ona, 'Ey Abdulmuttalib'in oğlu!' diyerek seslendi. Hz. Peygamber, seni dinliyorum dedi. Adam, 'Ey Muhammed! Sana bir şey soracağım. Bana kızma.' dedi. Hz. Peygamber, 'İstediğini sor.' buyurdu. Adam, 'Senin ve öncekilerin rabbinin hakkı için sana soruyorum: Allah mı seni bütün insanlara gönderdi?' diye sordu. Rasûlullah, 'Evet.' karşılığını verdi. Adam, 'Allah hakkı için soruyorum! Allah mı her gün ve gece beş vakit namaz kılmayı, oruç tutmayı ve sadakayı zenginlerden alıp fakirlere vermeyi emretti?' biçiminde sualini yeniledi. Hz. Peygamber her birine, 'Evet.' cevabını verdi. Adam bunun üzerine, 'Senin getirdiğin dine inandım.' karşılığını verdi."³¹

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber, muhatabının sertliğine ve kabalığına rağmen, gayet nazik davranmış ve tevazuyla karşılık vermiştir. Çünkü onların tabiatını biliyordu. Üstelik bir şeyler öğrenmek için gelmişti. Bu da zaten Hz. Peygamber'in arayıp da bulamadığı bir konuydu.

İmam Maverdi, âlimlerin Rasûlullah'ı (s.a.s.) örnek alarak talebelerine karşı merhametli davranmalarını ve onlara hoşgörülle muamele etmelerini tavsiye eder. O, bu şekilde davranılması durumunda, öğrencilerin hocalar ile arasındaki bağın kuvvetleneceği ve talebelerin ilme olan iştiaqlarının artacağı görüşündedir.³²

²⁷ Müslim, "Mesâcid", 33 (No. 1199).

²⁸ Sebe' 34/28.

²⁹ Recep Gözelceoğlu, *Hz. Peygamber'in Muhatap Olduğu Öğüt Talepleri* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 24.

³⁰ Bedeviler hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Fayda, "Bedevi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/311-317; Orhan Karmış, "A'râb" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/242.

³¹ Buhârî, "İman" 3; Müslim, "İman" 13; Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Savm" 1; İbn Mâce, "İman", 3; Darîmî, "Taharet", 1.

³² Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn*, thk. Mustafa es-Sakkâ, (Mısır: Şeriketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebi ve Evlâdihî, 1375/1955), 77; Yûsuf Karadavi, *Hz. Peygamber ve İlim*, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Şule Yayınları, 1991), 171.

Yine bir gün bir bedevi Hz. Peygamberi ziyarete gelmişti. Mescidin bir köşesinde namaz kıldıktan sonra ellerini kaldırıp dua etmeye başladı: "Allahım! Bana ve Muhammed'e merhamet et. İkimizden başkasına da merhamet etme." Onun bu şekilde dua ettiğini duyan Hz. Peygamber güldü ve ona dönerek: "Allah'ın geniş olan rahmetini daralttın," buyurdu. Bir müddet Hz. Peygamberin yanında oturan bedevi, idrarı sıkıştığında kalktı, kendince gayet normal bir şekilde gidip mescidin bir köşesine abdestini bozmaya başladı. Oradakiler için hiç de hoş olmayan bu davranış karşısında bir müddet bocalayan ashab hemen olaya müdahale etmek istedi. Bazıları da öfkeyle bedevinin üzerine yürüyüp yaptığı işten onu alıkoymaya çalıştı. Ancak Hz. peygamber, onlara engel oldu ve: "Bırakın işini bitirsin. Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil. Onun üzerine bir kova su dökün," buyurdu.³³

Bedeviler her zaman aynı kalmamışlardır. Eğer sıkça huzura gelmişler, o kaynaktan beslenmişler ise zamanla belli bir mesafe kat etmişlerdir. Aynı bedevi yıllar sonra bu olayı hatırlayıp şöyle diyecektir: "-Anam babam ona feda olsun- Allah'ın Rasûlü beni ne azarladı, ne de bana kötü bir söz söyledi. Ancak: 'Mescidlere abdest bozulmaz. Buralar Allah'ı zikretmek ve namaz kılmak için yapılmıştır,' diyerek beni uarmıştı."³⁴

Hz. Peygamber, yapılan bir yanlış düzeltirken, aynı zaman da ashabına da nasıl davranmaları gerektiğini öğretiyordu:

"Ashaptan bazıları Hz. Peygamber'in eşlerine, onun yalnız iken nasıl ibadet ettiğini sordular. Birisi, 'Kadınlarla evlenmeyeceğim.'; birisi 'Et yemeyeceğim.'; birisi de 'Yatakta uyumayacağım.' dedi. (Bu sözler üzerine Resûlullah) şöyle buyurdu: 'Bazılarına ne oluyor da bu sözleri söylüyorlar? Hâlbuki ben namaz da kılarım, uyurum da, oruç da tutarım, tutmadığım da olur; kadınlarla da evlenirim. Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir.'"³⁵

Hz. Peygamber'in kullanmış olduğu bu yöntemler bu gün eğitimciler tarafından da sıklıkla tatbik edilen metotlardır. Bu yöntemlerde, eğitimciler için en güzel örnekler yer almaktadır. Çünkü İnsanlar fitrat itibarıyla hoşgörülü yaklaşımlardan daha fazla etkilenirler. Eğitim sırasında hoşgörülü bir üslup kullanmak, en katı insanlar üzerinde bile etkili olmakta ve onların yumuşamalarını sağlamaktadır. Yumuşak üslup karşısında muhatabın kalbi yumuşayınca inat ve muhalefet duyguları zayıflayacak, bireyin etkili mesajlar karşısında ikna olup verilen bilgileri içselleştirmesi kolaylaşacaktır. Bu yüzden "yumuşaklık" ilkesini gözeten eğitimciler hedeflerine daha kısa yoldan ulaşabilirler.³⁶

2. Hiç Kimseyi Toplum İçinde Rencide Etmemesi

Doğru acıdır, karşısındakini de acıtır. Bu yüzden kişiler kendilerindeki yanlışın söylenmesinden, kusurun ortaya çıkmasından, hele hele yüzlerine vurulmasından asla hoşlanmazlar. Ancak gönül kırmadan bunun söylenmesi ve ortada olan yanlışın düzeltilmesi gerekir. Bunun uygun bir dille olması Kur'ânî bir emirdir. Nitekim Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn Fir'avn'e gittiklerinde gayet yumuşak bir üslup kullanmaları istenmiştir: "Firavun'a gidin, ona yumuşak söz söyleyin. Çünkü o haddi aştı."³⁷ Haddi aşan, kendini en büyük ilah olarak anan kimseye bile yumuşak davranılması isteniyorsa diğerleri yumuşak davranmayı hayli hayli hak ediyor demektir. Çünkü tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. Kaba ve katı olmak karşıdaki insanı

³³ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 136 (No. 380).

³⁴ İbn Mâce, "Tahâret", 78 (No. 529).

³⁵ Müslim, "Nikah", 5 (No. 3403).

³⁶ Recep Gözelceoğlu, *Hz. Peygamber'in Muhatap Olduğu Öğüt Talepleri*, 29.

³⁷ Tâhâ 20/43-44.

daha da sertleştirebilir, aksileştirebilir. Bundan dolayı Hz. Peygamber, birine bir şey söyleyip ortadaki yanlış düzeltteğinde: “Falana ne oluyor ki, şöyle şöyle söylüyor,” demez; “Bazı kimselere ne oluyor ki şöyle şöyle söylüyorlar,”³⁸ diyerek hatayı yapan kimseyi zikredip rencide etmeden ortaya konuşur, hata yapan ya da hata yapma eğiliminde olanlar bu hareketlerini yapmaktan vazgeçerlerdi. Bu hal günümüzde en çok uygulanması gereken metotlardan biri olmalıdır. Çünkü günümüz insanı hatasının söylenmesinden asla hoşlanmamaktadır. Hele genç nesil daha da alıngandır; hatta söylenenin aksini yapmaktadır.

3. Yapılan Hatalara Karşı Sabırlı Olması

Sabır, kolay bir iş değildir. Üstelik her kişinin değil er kişinin işidir. Bu sebeple Kur’ân-ı Kerim’de sabredenler övülmüştür, müjdelenmiştir.³⁹ Ayrıca Hz. Peygamber’in ifadesiyle ilk anda olandır.⁴⁰

Hz. Peygamber, hata edene şefkat ve merhametle yaklaşmış, kolaylık göstermiştir. Aksi bir davranış kusur işleyeni hatada ısrara, batılda devama, hakka karşı olmaya götürebilir. O kimse kendini savunmaya ve kusurunu gizlemeye çalışacak ve hiç de hoş olmayan sonuçlar ortaya çıkabilecektir.⁴¹

Hz. Peygamber, ilk etapta kendi kavmi olan Araplara elçi olarak gönderilmiştir. İlk muhatap onlardır. Bu toplumun büyük bir kısmı çölde yaşayan bedevilerden ibaretti. Bunlar yol yordam bilmeyen, serbest yaşayan, kanunları kendileri koyan kimselerdi. Pek çok hareket onlar için olağandı.⁴² Enes b. Mâlik’in anlattığı olay şu meseleyi en güzel şekilde anlatmaktadır:

“Bir gün Rasûlullah ile birlikte yürüyordum. Üzerinde Negrân kumaşından yapılmış kalın yakalı bir cübbe vardı. Bu arada bir bedevi arkadan yaklaştı ve cübbesinden hızla çekiştirdi. Bu hareketten dolayı Rasûlullah’ın boynunda görünür derecede bir iz oluşmuştu. Bedevi bununla kalmayıp: ‘Yâ Muhammed! Allah’ın, senin yanında bulunan malından şu iki devemin üzerine yükle. Çünkü sen ne kendi malından, ne de babanın malından vermiyorsun; Allah’ın sana verdiklerinden veriyorsun.’ dedi. Bunun üzerine Rasûlullah adama bakıp gülümsedi ve sonra birini çağırıp: ‘Şu iki devenin birisine arpa, birisine de hurma yükle.’ buyurdu.⁴³

Yine buna benzer bir başka olay Huneyn gazvesi dönüşünde ortaya çıkmıştır. Bu savaşta elde edilen yüklü miktarda ganimetin bir an önce dağıtılmasını isteyen ordudaki bedevi guruhu Hz. Peygamber’i fena halde sıkıştırmışlardır. Öyle ki Hz. Peygamber, bir ağacın gölgesine sığınmak zorunda kalmıştır.⁴⁴ Anlaşılan o ki, bazı kimseler savaşa ganimet elde etmek amacıyla katılmıştır. Öyle olmasaydı Hz. Peygamber’in dağıtılmasını bekler, payına düşeni razı olmuş bir şekilde alırdı.

³⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 6 (No. 4788).

³⁹ el-Bakara 2/153.

⁴⁰ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu’s-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Cenâiz”, 31 (No. 1283).

⁴¹ Yûsuf Karadavi, *Hz. Peygamber ve İlim*, 173.

⁴² Geniş bilgi için bk. İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ts.), 40-50.

⁴³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 1 (No. 4775).

⁴⁴ Buhârî, “Cihâd”, 24 (No. 2821); Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm, *es-Siretü’n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ vd. (Beyrût: Dâru’l-Ma’rife, ts.), 3-4/491; Vâkidî, Muhammed b. Ömer, *Kitâbü’l-Meğâzî* (Beyrût: Âlemü’l-Kütüb, 1984), 3/947-948; Muhammed Gazâlî, *Fıkhu’s-Sîre*, çev. Resul Tosun (İstanbul: Risale Yayınları, 1991), 426-432.

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber yapılan hareketleri sükûnetle karşılama, bağırıp çağırmadan, karşısında bulunanları kırmadan halletme yoluna gitmiştir. Haddi zatında kendi şahsına yapılan hiçbir harekete misliyle karşılık vermemiş; aksine af yolunu tutmuştur.

4. Kişiyi Aklının Ereceği Bir Şekilde İkna Etmesi

İnsanoğlu akılla donatılmış mükemmel bir varlıktır. Ancak herkese aynı oranda akıl verilmemiştir. Herkesin anlayışı farklı farklıdır. Akıl akıldan üstündür, denmiştir. Durum böyle olunca herkese anlayacağı şekilde anlatmak, izah etmek gerekir. Hz. Peygamber'in uğraştığı en önemli işlerden biri de inanç ile ilgili yanlış bilgileri düzeltmek, karşısındaki kişinin aklını erdirerek onu bu batıl yoldan döndürmektir. Hz. Peygamber: "Biz peygamberler, insanlarla zekâ seviyelerine uygun olarak konuşmakla emrolunduk,"⁴⁵ buyurmuştur.

"Hz. Peygamber, kendisine verilen görevi tebliği ettikçe Kureyş her defasında farklı bir teklifle geliyor, ya da hatırı sayılır kişileri araya katıyordu. Bir defasında da Kureyş, saygı duydukları Husayn b. Ubeyd'i gönderdiler. Hz. Peygamber, Husayn'ı dinledikten sonra kaç tane ilaha taptığını sordu. O, sekiz cevabını verince bu sefer onların nerede olduklarını sordu. 'Yedi tanesi yerde, bir tanesi de gökte.' diye cevap verdi. Hz. Peygamber, 'Başına bir felaket geldiğinde hangisine yalvarıyorsun?' diye sorunca Husayn, 'Göktekine.' dedi. 'Peki, malın helak olursa hangisine yalvarıyorsun?' 'Göktekine.' 'Gökteki tek başına senin duanı kabul ediyor, sen tutmuşsun ötekileri de ona ortak koşuyorsun. Şükürle onu memnun mu etmek istersin, yoksa seni kahretmesinden mi korkarsın?' 'Hayır, hiç biri değil.' Husayn akıllı bir adamdı. Ne dese Hz. Peygamber'i ikna edemeyecekti. Hz. Peygamber ondan Müslüman olmasını ve bu sayede şirk bataklığından kurtulmasını istedi. Ancak Husayn kendisini gönderenlerden çekindiği için biraz geri durmak istedi. Fakat Hz. Peygamber onun şöyle dua etmesini istedi: 'Allahım! İşimde doğruyu bulmam için Senden hidayet istiyorum. Bana faydası olacak ilmimi arttır.' Husayn bunları söyleyince hemen ardından Müslüman oldu. Husayn'ın oğlu İmrân daha önce Müslüman olmuştu. Bu olayın geçtiği sırada aynı meclisteydi. Babası ilk geldiği ebnada oralı bile olmamış, hatta o yöne bile dönmemişti. Ancak Müslüman olunca oturduğu yerden kalkmış, babasını kucaklamış, yüzünü, gözünü, ellerini, ayaklarını öpmüştü. Bu olay karşısında Hz. Peygamber sevinç gözyaşları dökmüştü. Daha sonra Husayn için gereken hürmeti göstermiş, orada bulunanlara onu evine kadar geçirmelerini emretmişti. Tabii olarak umduklarını bulamayan müşrikler ondan uzaklaşmıştır."⁴⁶

Şu olay bu konuyu izah etmek için sıkça verilen bir örnektir:

"Bir gün bir genç Hz. Peygamber'e geldi ve 'Yâ Rasûlallah! (Evlenmek için gücüm yok, kendime de hâkim olamıyorum.) Bu işi başka türlü halletmem için bana izin ver.' dedi. Onun bu hareketi mecliste bulunanların pek hoşuna gitmemiş olacak ki gencin üzerine yürüyüp, onu azarlayarak susturmak istediler. Ancak Hz. Peygamber gence yaklaşmasını söyledi. Genç de gelip Hz. Peygamberin yanına yaklaştı ve oturdu. Hz. Peygamber, 'Annenin böyle bir şey yapmasını ister misin?' dedi. Genç, 'Allah beni senin yoluna feda etsin yâ Rasûlallah! Vallahi istemem.' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, 'Diğer insanlar da anneleri için böyle bir şeyi istemezler.' dedi. Akabinde peş peşe aynı soruyu gencin kızı, kız kardeşi, halası, teyzesi hakkında tekrarladı. Genç de her defasında aynı cevabı verdi. Alternatif sorularıyla gencin aklını erdiren Hz. Peygamber, 'Allahım! Bunun günahlarını bağışla, kalbini temizle ve avretini

⁴⁵ Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs* (Beyrut: b.y., 1988), 1/196.

⁴⁶ Muhammed Yûsuf el-Kandehlevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, thk. Muhammed Bekr İsmâîl (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1433/2012), 1/56; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe-Sahâbe-i Kirâm Ansiklopedisi*, çev. Naim Erdoğan (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 1/508-509.

zinadan muhafaza buyur.' diye dua etti. Genç de bundan sonra böyle bir şeye asla tevessül etmedi."⁴⁷

Bu olay göstermektedir ki Hz. Peygamber, yapılan iş ne kadar kötü olursa olsun doğrudan bir engelleme yoluna gitmemiş, muhatabının durumuna göre aklını erdirecek bir şekilde açıklama getirmiş ve onu bu işten vaz geçirmiştir. Genci en yakınlarından vurmak suretiyle etkili bir yöntem kullanmıştır. Bu olay günümüz erkekleri için de güzel bir örneklik teşkil etmektedir. Çok basit bir örnekle açıklamak gerekirse genç bir delikanlı bir genç kızla rahatça gezip dolaşabilirken kız kardeşini bir başka erkekle gördüğü zaman namus havarisi kesilebilmektedir. Hâlbuki kendi dolaştığı genç kız da birilerinin kız kardeşidir.⁴⁸

"Hz. Peygamber'e gelerek hanımıyla alakalı şüpheli dile getiren sahabenin urumu, konuya çarpıcı bir örnek teşkil eder. Rivayete göre Fezâre oğullarından bir kişi Hz. Peygamber'e gelerek, 'Benim karım, siyah bir oğlan doğurdu.' diye hanımına yönelik şüphesini anlatmaya çalışır. Hz. Peygamber de bu soruya, 'Senin develerin var mı?' diyerek karşı bir sualle mukabele eder. O kişi, 'Evet, var.' deyince, Allah Resûlü devamla, 'O develerin renkleri nasıldır?' diye sorar. Adam, 'Kırmızıdır.' karşılığını verir. Bu sefer Hz. Peygamber, 'Bunların içinde boz renkte olanları da var mı?' diye tekrar bir soru yöneltir. Adam, 'Tabi, develerim içinde boz renkli olanları da var.' diye mukabele eder. Rasûlullah suallerini sürdürerek, 'Peki, develere o boz renk nereden geldi?' der. Adam, 'Soyunun bir damarına çekmiş olmalı.' şeklinde karşılık verince, esasen bu cevabı bekleyen Allah Rasûlü, 'İşte oğlun da, soyunun bir damarına çekmiş olabilir.' buyurur."⁴⁹

Hz. Peygamber kendi çocuğunun siyah olmasını yadırgayan ya da bundan dolayı eşinden şüphe eden bu sahabeye aklının alabileceği şekilde konuyu izah etmiştir. Develerin renklerinin farklı olmasından yola çıkarak, çocuğun, eşinin ya da kendi soyunun her hangi bir damarına çekebileceği, bu sebeple renginin anne ve babasından farklı olmasının gayet normal bir olay olduğunu en açık biçimde anlatmış, böylece bir aile faciasının önüne geçmiştir.

5. Olaylara Alternatifli Olarak Yaklaşması

İnsan bazen nasıl davranacağını bilemez ve bu yüzden hatalar yapabilir. Burada da yine tecrübe sahibi insanların devreye girmesi gerekir. Çünkü bu tür insanlar tecrübeleri gereği olaylara daha sağduyulu yaklaşabilmekte ve sağlıklı çözümler üretebilmektedir. Geçmiş dönemlerde Anadolu'nun pek çok köşesinde gördüğümüz âkil adamlara günümüzde de ihtiyacın olduğu açık bir gerçektir. Bu kişiler buldukları yörede olaylara el atarlar, çözüm üretirler, dargınları barıştırırlar, hayatı kolaylaştırırlardı. Bir noktada bu şahıslar peygamberlerin görevlerini yaparlardı.

"Râfi b. Amr küçük bir çocuktur. Zaman zaman komşuların hurmalarını taşlamakta, döktüğü hurmaları da yemektir. Bu da hurma sahiplerinin pek hoşuna gitmemektedir. Bir gün yine böyle bir harekette bulunduğu bir sırada yakalanmış ve Hz. Peygamber'in huzuruna götürülmüştür. Olayı anlayan Hz. Peygamber ona bağırıp çağırıp kızmak yerine her zamanki nazikliği ile: 'Yavrucuğum, hurmaları niye taşıyorsun?' diye sorar. Râfi aç olduğundan dolayı karnını doyurmak için taşıdığını söyleyince, bir daha taşlamamasını, yere düşenlerden alıp

⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 5/256-257 (No. 22211).

⁴⁸ Bu tür olaylarla günlük hayatta sıkça karşılaşılmaktadır.

⁴⁹ Buhârî, "Talâk", 26 (No. 5305), "Hudûd", 41 (No. 6847); Müslim, "Li'ân", 18 (No. 3766); Ebû Davûd, "Talâk", 28 (No. 2260).

muhatap için faydalı ise onun uygulanması gerektiğidir.⁵⁷ Bütün bunlardan adalet ile merhamet dengesinin iyi ayarlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Hz. Peygamber, hata edene hoşgörü göstermekle birlikte onu uyarır, yanı sıra devam etmesine müsaade etmezdi. Yapılan yanlışlara olgunlukla yaklaşımdan, onları görmezden gelmek, onlara göz yummak anlamı çıkarılmaz. Resûlullah (s.a.), hata edeni en güzel şekilde uyarır, yanlış olan davranıştan sakındırır, iyi ve güzel olana yönlendirirdi.⁵⁸

Mekke fethedildikten sonra Ka'be avlusunda bekleyenlere karşı kendisinden ne beklediklerini sormuş, onlar da hayır ve iyi davranış beklediklerini söyleyince: "Benim halimle sizin haliniz Yusuf ile kardeşleri gibi olacaktır. Yûsuf'un kardeşlerine dediği gibi, ben de: 'Size bugün hiçbir kınama ve ayıplama yoktur. Allah sizi bağışlasın. Çünkü O, merhamet edenlerin en merhametlisidir,'⁵⁹ diyorum. Gidin, serbestsiniz." Tabi bu arada İslâm'a dil uzatmış, Müslümanlara çeşitli eziyetler etmiş olan on on beş kişinin ölüm emri çıkarılmış, bunlardan bir kaç öldürülürken pek çoğu bir şekilde Peygamberimize ulaşarak ölümden kurtulmuşlardır.⁶⁰

7. Öneme Binaen Bazı Hataları Hemen Düzeltmesi

Hz. Peygamber bazı hataları ya görmezlikten gelmiş, ya da af etme yolunu seçmiştir. Ama bazı hatalar vardır ki görmezlikten gelmesi mümkün olmamış, yapılan bu hatayı hemen düzeltme ihtiyacını hissetmiştir.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber şirk üzere yaşayan bir topluma peygamber olarak gönderilmiştir. Haliyle inanç yönünden pek çok hatalar görülmektedir. Bu hatalar bazen bir alışkanlık olarak İslâmî dönemde de kendini göstermektedir. Ebu Vâkıd el-Leysî'nin anlattığı şu olay buna çok güzel bir örneklik teşkil etmektedir:

"Peygamberimizle birlikte Huneyn seferine çıktık. Biz küfür ve şirk âleminde henüz yeni ayrılmıştık. Müşriklerin Zâtü Envât dedikleri ve kutsal saydıkları bir ağaçları vardı. Silahlarını o ağacın altında kuşanırlardı. İbadet de ederlerdi. Böyle bir ulu ağacın altından geçiyorduk. Peygamberimize, 'Ey Allah'ın Resûlü! Onların Zâtü Envât'ı gibi bize de Zâtü Envât yap.' dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber, 'Allahu Ekber, yine aynı yol, yemin ederim ki, İsrâil oğullarının Hz.Musa'ya, 'Ey Musa! Bunların taptıkları gibi bize de bir tanrı yap.' demelerinin aynını diyorsunuz. Sizden önceki (kavimlerin) yolundan yürüyeceksiniz.' cevabını verdi.⁶¹

Hz. Peygamber, İslâmî temele dayanmayan kimi halk inançlarını tashih cihetine gitmiştir:

"Bunların en meşhur olanlarından birisi de oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneşin de tutulması olayı idi. Hemen halk güneşin tutulmasını İbrahim'in vefatıyla ilişkilendirerek, onun ölümünden dolayı tutulduğuna dair bir inanca kapılmışlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: 'Güneş ve ay hiç kimsenin ne ölümünden ne de hayatından dolayı tutulur. Ay ve güneş tutulmasını görünce namaza durup Allah'a duaya koyulun.' buyurmuşlardır."⁶²

"Hudeybiye'de gece yağın bir yağmur akabinde sabah namazını kıldırıldı. Namazı bitince Ashab-ı Kiram'a doğru döndü ve: 'Rabbimizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?' diye sordu. Onlar: 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dediler. Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu nakletti:

⁵⁷ İbrahim Cüçük, *Ayet ve Hadislerle Peygamberimiz* (Ankara: Anadolu Gençlik Dergisi Yayınları, 2004), 257.

⁵⁸ Gözelceoğlu, *Hz. Peygamber'in Muhatap Olduğu Öğüt Talepleri*, 49.

⁵⁹ Yûsuf 12/92.

⁶⁰ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3-4/389-426.

⁶¹ Tirmizî, "Fiten", 18 (No. 2180); İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3-4/442.

⁶² Buhârî, "Küsûf", 13 (No. 1057, 1058); Nesâî, "Küsûf", 16 (No. 1460).

'Kullarımdan bir kısmı mümin olarak sabahladığı gibi bir kısmı da kâfir olarak sabahlamıştır. –Allah'ın fazlı, keremi ve rahmetiyle bize yağmur yağdırdı- diyenler, işte bunlar bana inanan, yıldızların yağmur yağdırabileceğine inanmayanlardır. Ama –bize filan ve filan yıldızın etkisiyle yağmur yağdırıldı- diyenlere gelince işte bunlar, beni inkâr edip yıldızlara inanlardır.'"63

Bu örnekler açıkça göstermektedir ki itikadi yönden yapılan hatalar anında Hz. Peygamber tarafından düzeltilmiştir. Çünkü İslâm'ın temeli itikattir. İtikat sağlam olmazsa hiçbir şeyin kıymeti olmayacaktır. Ayeti kerimelerde görüldüğü üzere önce iman, ardından salih ameldir. Ameller konusunda da Hz. Peygamber'in ikazları devam etmiştir.

Abdest, Mâide sûresi 6. ayette açıkça belirtilmiş namazın olmazsa olmaz şartlarından biridir. Yani abdest olmadan namazın olması mümkün değildir. Abdest aynı zamanda maddi temizlikten birisidir. Ayette açıkça belirtilen yerlerin güzel bir şekilde yıkanması gerekmektedir. Hz. Peygamber bu konuda çok hassastır ve bu hassasiyetini zaman zaman uyarılarıyla göstermektedir. Abdest alan ama aldığı abdestte olması gereken hassasiyeti göstermeyen bir adam Hz. Peygamber'e gelince: "Git, abdestini güzel bir şekilde al," diyerek uyarmıştır.⁶⁴ Abdest tam olmayınca namaz da olmayacaktır. Çünkü namazın ilk şartı abdestli olmaktır.

Namaz dinin direğidir. İlk hesap namazdır. Bu nedenle namaz Müslümanın hayatında çok önemli bir yere sahiptir, sahip olmalıdır.

"Bir gün Hz. Peygamber ashabı ile birlikte mescidde otururken bir bedevi geldi, kibleye yönelip hızlı bir şekilde namaz kıldı, sonra gelip selam verdi. Hz. Peygamber selamını aldıktan sonra 'Git, namazı yeniden kıl; Çünkü senin namazın olmadı.' dedi. Adam dönüp namazını yeniden kıldı ve geldi. Hz. Peygambere tekrar selam verdi. Hz. Peygamber selamını aldıktan sonra az önce olduğu gibi namazını yenilemesini istedi. Bu durum birkaç defa tekrar edince orada bulunanları bir korku aldı. Sonunda o kişi: 'Ben bir insanım; doğru da yaparım, yanlış da yaparım. Bana hatamı göster, doğruyu öğret.' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona namazın ta'dil-i erkân üzere nasıl kılınacağını güzel bir şekilde onun anlayacağı bir hal üzere anlattı: Namaza kalkınca önce Allah'ın sana emrettiği şekilde abdest al, sonra kâmet getir ve namaza dur. Ezberinde Kur'ân varsa onu oku. Yoksa Allah'a hamd et, tekbir, tehlil getir. Sonra rükûya git. Rükû halinde azaların mutedil bir şekilde dursun. Sonra kalk. Kıyam halinde itidâle er. Ardından secdeye git. Secdede iken itidale er. Sonra otur ve bir süre o halde dur. Sonra kalk. İşte bu söylenenleri yaparsan namazını mükemmel kılmış olursun. Bundan bir şey eksik bırakırsan namazını eksiltmiş olursun.'"65

Hz. Peygamber eğitimci kişiliğini göstermiş, usulüne göre yapılması gerekenleri tek tek sıralamıştır. Konuyu bedeviye anlatmakla birlikte tabii olarak orada bulunanlara da anlatmış ve öğretmiş oluyordu.

Hz. Peygamberin en büyük mücadelesi şirke karşı olmuştur. Mekkeli müşrikler puta tapıyor, kendilerine bile faydası olmayan ağaçtan taştan yapılmış bu nesnelere fayda umuyorlardı. Çünkü atalarından öyle görmüşlerdi. H. 8/M. 630 yılında Mekke fethedilince Ka'be ve etrafı putlardan temizlenmiş ve Ka'be yeniden tevhidin sembolü olmuştu. Fethin ardından Mekkelilerin tamamına yakını isteyerek ya da istemeyerek Müslüman olmuşlardı.

⁶³ Buhârî, "Ezan", 156 (No. 846); "İstiska", 28 (No. 1038); Müslim, "İmân", 125 (No. 231); Ebû Dâvûd, "Tıb" 22 (No. 3906).

⁶⁴ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 66 (No. 173).

⁶⁵ Tirmizî, Ebû İshâ Muhammed b. İshâ, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Salât", 110, (No. 302); Ebû Dâvûd, "Salât", 143-144 (No. 856).

Putlar sadece Ka'be ve çevresinde değildi, evler de hatta Arap yarımadasının pek çok yerinde bulunuyordu. Bunlarında yıkılması için Hz. Peygamber değişik bölgelere seriyyeler göndermiştir.⁶⁶

"Tâif'te bulunan Sakîf kabilesi Lât putuna sahipti; ona ibadet ediyorlardı. Yapılan anlaşma ile bu putun üç yıl süreyle yıkılmayıp kalmasını Hz. Peygamber'den istediler. Putlarla ve putperestlikle mücadele etmesi için gönderilen Hz. Peygamberin bunu kabul etmesi asla düşünülemezdi; zaten kabul de etmedi. Ama onlar da ısrarla bir süre daha putlarıyla beraber yaşamak istiyorlardı. Bu nedenle süreyi iki, bir yıl, hatta bir aya kadar indirdiler. Ancak Hz. Peygamber onlara asla taviz vermedi ve putun yıkılmasını emretti. En son çare olarak Sakîfliler putlarını kendilerine yıktırmamasını istediler. Bu istekleri ise kabul olundu ve Hz. Peygamber'in görevlendirdiği Ebû Süfyân ile Muğîre b. Şu'be Tâif'e gelerek Lât putunu yıktı."

Bu olay Arap toplumunda putun ve putperestliğin Arapların içine ne kadar sindiğinin açık bir göstergesidir. Heyet Müslüman olmuştu ama geride daha pek çok müşrik vardı. Onları korkutmamayı ve kazanmayı umuyorlardı. Ancak Hz. Peygamber'in de bu konuda taviz vermesi söz konusu değildi.⁶⁷

8. Gerektiğinde Öfkelenmesi ve Muhatabını Azarlaması

Hz. Peygamber Rabbinin yetiştirdiği üzere yumuşak olmayı rıfk ile muamele etmeyi kendine ilke edinmiştir. Ancak nadir de olsa kızdığı, öfkeleniği, karşısındakini azarladığı da olmuştur. Bu durum genellikle kendini zora sokan bir hareket yapanı ve Allah'ın haklarının çiğnendiğini gördüğünde olmuştur.

Hz. Peygamber iki şey arasında muhayyer bırakıldığında en kolay olanı tercih ederdi. Bir gün bu muhayyerlikten yararlanmak amacıyla bir ruhsatı tercih ederek bir iş yapmıştı. Ancak ashabından bazı kişiler onu yapmaktan kaçınmışlardı. Bunu duyan Hz. Peygamber minbere çıktı, Allah'a hamd ettikten sonra: "Bazılarına ne oluyor ki benim yaptıklarımı yapmaktan kaçınıyorlar? Vallahi ben, Allah'ı onlardan çok daha iyi biliyorum. Allah'tan korkum da onlarınkinden daha fazladır," diyerek tepkisini ortaya koymuştur.⁶⁸ Hatta o kadar öfkelenmiştir ki, bu durum yüzünde açıkça görülmüştür.⁶⁹

Allah katında üstünlük alameti takvadır. Bunun yanında ruhsatlar vardır ki hayat kolaylaşsın. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi Hz. Peygamber zaman zaman bu ruhsatlardan faydalanmış ve ashabına da bu konuda örnek olmuştur. Bunları bilmenin yolu da onun örnek hayatını öğrenmekten, bilmekten geçer. Öğrenmenin yolu, anahtarı sormaktır. Gerçi çok soru sorulması hoş karşılanmamıştır ama zaruret hallerinde soru sormak gereklidir ki şu olayda bu açıkça görülmektedir. Sefere çıkan bir müfreze saldırıya uğramış olmalı ki içlerinden birine bir taş isabet etmiş ve o kişinin başı yarılmıştır. Bir müddet sonra o kişi ihtilam olmuştur. Yanındaki diğer kişilere yaralı olduğundan dolayı yıkanamayacağını, bundan dolayı teyemmüm edip edemeyeceğini sormuştur. Ancak diğerleri suyu kullanmaya gücünün yettiğini, bu nedenle teyemmüm konusunda ruhsatın olup olmadığını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Yaralı adam yıkanmış, ancak bir müddet sonra bu sebepten dolayı vefat etmiştir. Hz. Peygamber bu olayı duyunca, öfkelenmiş: " Onu öldürmüşler! Allah da onları öldürsün. Madem bilmiyorlardı, niye

⁶⁶ Kelbî, Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed Ebu'n-Nadr b. Sâib, *Kitâbu'l-Esnâm-Putlar Kitabı* (Arapça-Türkçe bir arada), çev. Beyza Bilgin (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 99-108.

⁶⁷ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3-4/540.

⁶⁸ Buhârî, "Edeb", 72 (No. 6101); Müslim, "Fedâil", 127 (No. 6109).

⁶⁹ Müslim, "Fedâil", 128 (No. 6111).

sormadılar. Bilgisizliğin şifası sormaktır. Ona, teyemmüm ettirip yarasının üzerine bir bez sarması, sonra da sarığının üzerini mesh etmesi, bedeninin geri kalan kısmını da yıkaması yeterliydi," buyurmuştur.⁷⁰

Olayın vahameti ortadadır. Bundan dolayı Hz. Peygamber nadir olan beddualarından birini yapmıştır. Yine anlaşılmaktadır ki bilmeden fetva vermek yanlış bir harekettir. İşi ehline bırakmak gerekir.

Kelime-i tevhidi söyleyen kişi Müslüman sayılır. İç dünyası Allah'a aittir. Hüküm zahire göre verilir.

"Üsâme b. Zeyd, bir seriyyede görevlendirilmişti. Şiddetli çatışmaların neticesinde pek çok Müslümanı şehid eden bir adamın peşine düşer ve tam onu öldürecekken adam kelime-i tevhidi söyler. Ama buna rağmen Üsâme adamı öldürür. Seriyyede bulunanlar tarafından bu hareketi hoş karşılanmaz ve dönüşte Hz. Peygamber'e durum haber verilir. Bunu duyan Hz. Peygamber, 'Üsâme! Lâ İlâhe İllallâh! diyen adamı öldürdün mü?' diye sorar. Üsâme, 'Yâ Rasûlallâh! Kurtulmak için yaptı.' diye cevap vermesine rağmen, 'Lâ İlâhe İllallâh! dedikten sonra öldürdün mü?' sözünü o kadar çok tekrarlardı ki Üsâme, 'O günden önce Müslüman olmayaydım diye temenni ettim.' diyerek pişmanlığını dile getirmiştir."⁷¹

Yine benzeri bir olay Hâlid b. Velîd tarafından işlenmiştir.

"Mekke'nin Fethi sonrası Hz. Peygamber, Hâlid b. Velîd'i Mekke'ye bir günlük uzaklıktaki Yelemlem bölgesinde bulunan Kinâne Kabilesinden Benî Cezîme'ye gönderdi. Ensâr, muhâcir ve Benî Süleym'den oluşan üç yüz elli kişilik bu birliğin görevi onları İslâm'a davet etmektir. Hâlid, adı geçen bölgeye varınca onları İslâm'a davet etti. Bölge halkı 'Eslemnâ: Müslüman olduk.' demeyi beceremediler. Bunun yerine, 'Sabe'nâ: şirkten çıktık, dinden çıktık.' dediler. Hâlid bu sözü, iman etmeyi kabul etmediler anlamında değerlendirerek bir kısmını öldürmeye, bir kısmını da esir etmeye başladı. Herkesin aldığı esiri de kendisine verdi. Bir süre sonra da herkese elindeki esirlerini öldürmeleri emretti. Muhâcir ve ensâr bu emre uymamakla birlikte Benî Süleym'den olanlar emri yerine getirip esirlerini öldürdüler. Bu durum daha sonra Hz. Peygamber'e duyuruldu. Hz. Peygamber ellerini kaldırıp iki defa, 'Allahım! Hâlid'in yaptıklarından sana sığınırım.' diye dua ederek tepkisini ve üzüntüsünü ortaya koydu.⁷² Ardından da yeterince parayla Hz. Ali'yi onlara gönderdi. Hz. Ali öldürülenlerin diyetini ödedi ve zararlarını karşıladı."⁷³

Bu olayda görüldüğü üzere öfkelenmesi kızması şahsına karşı yapılan bir hareketten dolayı değildir. O hep insanları düşünmüştür. Çünkü insanlar onun nezdinde değerlidir. Onları kaybetmeyi değil, kazanmayı amaçlamıştır. Hayatı boyunca da hep bu uğurda mücadele etmiş, düşman olsa bile kısa sürede pek çoğunu kazanmıştır. Hz. Peygamber karşılaştığı her yanlışa karşı mutlaka bir tavır takınmıştır. Çünkü herhangi bir tavır takınmaması, bu hatalı davranışın onaylanması, tasdik edilmesi anlamına gelirdi. Bu yüzden Hz. Peygamber gördüğü, duyduğu, hissettiği her hataya karşı bir mukabelede bulunmuştur. Ashabına karşı yumuşak davrandı ve

⁷⁰ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 125 (No. 336); İbn Mâce, "Tahâret", 93 (No. 572).

⁷¹ Buhârî, "Diyât", 2 (No. 6872).

⁷² İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3-4/428-431; Buhârî, "Meğâzî", 59 (No. 4339)

⁷³ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* (Beyrût: Dâru Sâder, ts.), 2/147-148; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 3-4/429 vd.; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî, *Târîhu'r-Rusûl ve Mülûk*, thk. Ebu'l-Fazl İbrahim (Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.), 3/67-68.

insanları muhterem kabul etti. Dışlayıcı değil, birleştirip bütünleştirici bir yaklaşım sergiledi. İnsanları hatalarıyla kabul ederek onların hatalarını görmelerini sağladı.⁷⁴

Sonuç

İnsanoğlu hata eden bir varlıktır. Bunu bilen yüce Yaratıcı kullarının hataları düzeltmesi için peygamberleri göndermiştir. Son peygamber Hz. Muhammed de ashabına karşı daima en güzel örneği sergilemiş, her konuda örnek olduğu gibi hata yapanların hatalarını düzeltirken de çağlara ders niteliğinde olan yöntemleri ortaya koymuştur. Herkesi aynı şekilde muhatap olarak kabul etmiş, onlara değerli birer varlık olduklarını hissettirmiştir. Yumuşaklığı, hoş görüyü elden bırakmamış, daima af yolunu tutmuş, hiç kimsenin yüzüne hatasını vurmamış, kimseyi toplum içinde rencide etmemiş, problemi çözüme kavuştururken daima alternatifini söyleyerek yol gösterici olmuş, nadir de olsa öfkelenmiştir. Bu öfkelenme şahsına karşı yapılan bir hareketten dolayı olmamış, insanlara yapılan muameleden dolayı olmuştur. Hataları düzeltirken hata yapanın durumunu göz önüne almış, kasten yapanla hataen yapanı birbirinden ayırmıştır. Yine yaşını, sosyal durumunu göz önünde bulundurmamıştır. Tüm bunlar insan kazanmayı amaç edinen herkes için en mükemmel örneklerdir. Hele hele hata yaptığını kabul etmek istemeyen günümüz insanını kazanmak için daha da bir önem arz etmektedir. Allah'ın rızası gözetilerek yapılan her iş mutlaka hedefine varacaktır. Unutulmamalıdır ki dinin ve bu dinin tebliğ edicisinin amacı insanları dünya ve ahirette mutlu etmektir, kişilerin kurtuluşudur.

Kaynakça

- Aclûnî, Ebu'l-Fida İsmâîl b. Muhammed. *Keşfu'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs ammâ iştehera mine'l-hâdîsi alâ elsineti'n-nâs*. 2 Cilt. Beyrut: b.y., 1351.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. 4 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ahmed Rifat. *Tasvîr-i Ahlâk*. sad. Hüseyin Algül. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1980.
- Askalânî, İbn Hacer. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe-Sahâbe-i Kirâm Ansiklopedisi*. çev. Naim Erdoğan. 4 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 3. Basım, 2018.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'âs es-Sicistânî. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Fayda, Mustafa. "Bedevi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/311-317. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Gazalî, Muhammed. *Fıkhu's-Sîre*. çev. Resul Tosun. İstanbul: Risale Yayınları, 1991.
- Gözelceoğlu, Recep. *Hz. Peygamber'in Muhatap Olduğu Öğüt Talepleri*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Hökelekli, Hayati, "İnsan". *İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. ed. İ. Kâfi

⁷⁴ Muhammet Meral, *Hz. Peygamber'in Hatalar Karşısındaki Tavrı* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 111-112.

- Dönmez. 2 Cilt. İstanbul: İFAV Yayınları, 2006.
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekâ vd. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. 9 Cilt. Beyrût: Dâru Sader, ts.
- İbnü'l-Kelbî, Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed Ebu'n-Nadr b. Sâib. *Kitâbu'l-Esnâm-Putlar Kitabı (Arapça-Türkçe bir arada)*. çev. Beyza Bilgin. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Kandehlevî, Muhammed Yûsuf. *Hayâtü's-sahâbe*. thk. Muhammed Bekr İsmâîl. 3 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1433/2012.
- Karadavi, Yusuf. *Hz. Peygamber ve İlim*. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Şule Yayınları, 1991.
- Karmış, Orhan, "A'râb" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3/242. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Kur'ân-ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn*. thk. Mustafa es-Sekâ. Mısır: Şeriketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebi ve Evlâdihî, 3. Basım, 1375/1955.
- Meral, Muhammet. *Hz. Peygamber'in Hatalar Karşısındaki Tavrı*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kureysî en-Nisâbûrî. *el-Câmiu's-sahîh*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb. *Sünen*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, ts..
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî. *Târîhu'r-rusül ve mülûk*. thk. Ebu'l-Fazl İbrahim. 3 Cilt. Kahire: Dâru'l-Meârif, 4. Basım, ts.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *es-Sünen*. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbü'l-meğâzî*. Beyrût: Âlemü'l-Kütüb, 1984.